

Bryinae anomalae.

Archidiaceae exii. Archidium Brid. 419. A. alternifolium (Dicks.) Sch. BTDBo.

Andreäaceae cxiii. Andreäa Ehrh. 420. A. petrophila Ehrh. ME. γ alpicola Sch. B. 421. A. alpestris (Theden.) Sch. ME. 422. A. rupestris (L.) Sch. E. 423. A. crassinervia Br. M. 424. A. nivalis Hook. M.

Sphagnaceae cxiv. Sphagnum Dill. 425. S. acutifolium Ehrh. ME. BTBo. β deflexum Sch. M. δ purpureum Sch. M. ε fuscum Sch. E. 426. S. fimbriatum Wils ME. 427. S. cuspidatum Ehrh. MEBBo. γ plumosum Sch. M. 428. S. squarrosum Pers. ETBo. 429. S. rigidum Sch. ME. β compactum (Brid.) Sch. M. 430. S. subsecundum Nees et Hornsch. MEBBo. 431. S. cymbifolium (Ehrh.) MEBBo.

Kanitz Ágost.

Az angol közoktatásügyi törvényhozás.

II.

Az egész népnevelési törvényben legkényesebb pont a vallás-tanítás kérdése. Oly országban, mint Angolhon, a hol hatalmas államegyház van, s a hol a vallást, (illetőleg kátét, cultust stb.) a moralitás egyetlen talpkövének tekintik: kétségkívül nagy haladás a türelmességen, ha a „Church Catechismus“ és „Common prayer“ recitálását, nem követelik minden gyermektől.

Az új törvény legnevezetesebb vonása tehát a Conscience Clause, a mely merőben a társadalmi² türelmesség terméke.

A kormány kérve kérte még 1847. és 1848-ban az angol egyház és a National Association tekintélyeit, hogy hagyjanak fel türelmetlen követeléseikkel és fogadjanak el az iskolai vallás tanításban az idegen felekezetű szülők és gyermekekre nézve valamely méltányos lelkiismereti záradékot, (Conscience Clause) pl. minőt azelőtt évekkel bevitték a Wesleyan Methodisták az ő iskoláikba. De sem a vallásos színezetű National Association, sem az angol egyház nem volt hajlandó egy hajszálynit is engedni, s mereven ragaszkodott negyven év előtti álláspontjához. Az avúlt előítéleteknek, a vak buzgalomnak, a régi rendszabályok szülte lelketlen türelmetlenségnek nyakára hágott az idő, az időben az a forradalom, mely a közvéleményben történt; s melyben a Birmingham Leaguenek (1869) és a Manchesterben (1868) tartott oktatásügyi értekezletnek oroszán része van. Ma már nem kap semmiféle iskola államegélyt, melyet nem a Conscience Clause szellemében vezetnek. Ma a felekezeti iskola többé nem nemzeti iskola, mint régen volt. Azzá lehet úgy, ha az ő kategoricus imperativusa a Conscience Clause.

Az új törvény másik fővonása a helyi felelősség, mely szerint a nép kellő oktatásban részesül. London felelős a londoni iskolákért, Liverpool Liverpoolért, Bristol Bristolért és így tovább.

Harmadik fővonása a világi segély (cooperatio) elve, azaz a kormánytól kapbat segélyt minden iskola-szék, legyen az bármilyen színezetű, (parochialis, municipalis) mely mint a helyi viszonyokkal legjobban ismerős, azt belátása szerint értékesíti.

Ime a kormány és municipium közt a felelősség megosztása, illetőleg az önkormányzás és felelősség elvének szerencsés egyeztetése. A központi idegrendszer mellett, ott van a kerületi dúc rendszer, mint a munka-megosztás elvének megtestesítője.

Nagy baj, hogy az iskola-kényszer anynyira hiányos, hogy magában Londonban sincs foganatosítva, sőt számos népes városban csak papíron vagy mumusként szerepel.

Az angol népoktatás nevezetes egyénisége a pupil teacher és a female pupil-teacher (növendéki és nőtanító.) Mindkettő nevezetes azért, mert könnyen eltalálják azt az egyszerű, naiv utat, melyet a természet útjának nevezhetnénk, mely a tanulók szívében át, a legrövidebben és legbiztosabban vezet a fejhez. Mindkettő kedélyében sok van abból a melegből, mely élénken és édesen emlékezteti a kis tanulót a családi fészekre.

Nálunk mindkettő ismeretes. A pupil-teacher még a régi idők maradványa prot. collegiumainkban; de nem lévén tulajdonképen rendszer vizsgálatokkal, illetőleg rendszeresítéssel összekötve: kiveszöbén van. A második (a nőtanító) a recens kor teremtménye. Remélhetőleg mind erkölcsi, mind közművelődési, mind nemzetgazdasági tekintetben hasznos tényezőnek fog bebizonyúlni.

Skócia nem vesződött sokat a vallásos kérdéssel. Ott a vallásos üldözések hazájában, minden rendű iskola tiszteletben tartotta a lelkiismereti jogait. Az 1872-iki isk. törvény a régi parochialis alapokra épít, és szerencsésen, mert mint Lord Napier és Ettrick mondja — három fővonása van e törvénynek: „a helyi (skót) vezetés általános rendszere; az általános iskola-adó és az egyetemes tankötelezettség.“ Ez a törvény tehát abban teljes és kötelező, a miben az angol törvény részletes és fakultatív,

Általában a kényszer és a laikus oktatásügy, ez idők szerint tartozik a népszerű eszmék közé az angol királyságban. Azonban mégis elmondhatjuk, hogy Angliában a polit. szabadság és vallási és a socialis conservatismus hazájában, hol minden politikai, társadalmi és vallásos újítást elsőben minden oldalról meg kell nyilvánosan vitatni, mielőtt véglegesen elfogadják a minden felekezeti színezet nélküli Biblia olvasás, mely alól minden tanulót fölmenthet a szüléje, mint az angol mondaná, oly stepping-stone, melyről csak egy lépés van a laikus iskoláig.

III.

A fent elmondottak kiegészítéséül hadd soroljuk fel a következő adatokat.

1861-ben Clarendon gróf elnöklete alatt egy második kir. bizottság is nevezetett ki a végre, hogy a hét nagy és régi közép-

iskola (Eton, Winchester, Westminster, Charterhouse, Harrow, Rugby, Shrewsbury) anyagi és szellemi állapotáról tegyen jelentést. 1864-ben el is készült a Report, mely a nevezett intézetek kormányzása és tanulmányrendjére nézve, az alapítók inteniójának értelmében, számos változtatást javasolt. Erre a kormány egy törvényjavaslatot terjesztett a parlament elé, mely 1868-ban „The Public Schools Act” czímmel törvénynyé vált. E törvény az említett intézetek igazgató-testületeinek szabad kezét enged a következő ügyekben.

1) Az alapítványok elnyerésére vonatkozó szabályzatot (a versenyző fiuk kora és a fölvételi vizsgálatot stb.) az igazgató-testületek állapítják meg teljhatalmúan. 2) Az alapítványos helyek számának, az azokkal járó kiváltságoknak megszorítására nézve szintén függetlenül intézkednek. 3) Az ösztöndíjakra azok élvezete, időtartama, a tanulók ellátása ügye. 4) A tanszékek (mastership) betöltése módzatainak megállapítása (pl. hogy a tanítójelölt lehet-e nő vagy nem?) 5) az iskola egészségügye, 6) az iskola birtokai jövedelmének hovaforrása, 7) új tantárgyak fölvétele, régieknek kiküszöbölése, az egyes tanágak relatív jelentőségének meghatározása, 8) egyes tanulóknak, szülék vagy gyámjok kívánatára a középtanodai vallásoktatás alól való fölmentése, 9) a künnlakóknak az iskolába való fölvétel: mindmind az igazgató-testület hatáskörébe tartoznak, 10) Az igazgató, (Head-Master) hatásköre szintén csorbítatlan hagyatott. Az intézet igazgató-tanácsa, ha a Head-Master annak nem tagja, tartozik minden szabályzat alkotása előtt őt megkérdezni, kihallgatni és netaláni javaslatait tekintetbe venni. A Head-Mastert oly iskolákban, melyekre a törvény szól, az igazgató-testület nevezi ki az ő tetszése szerint; de viszont a tanítók kinevezése a Head-Mastertől függ.

Az új igazgató-testületek minden szabályait ő Felsége a végre kinevezett biztosainak kellett bemutatni, ezek aztán a parlament mindkét háza elé adván, ő Felségéhez terjesztették fel jóváhagyás vagy elvetés (disapproval) végett.

Az 1868-iki Public Schools Act erejénél fogva a régi és dicsot teljes múltú középiskolák lassanként teljes reformon mennek át. A törvény első gyümölcse az, hogy komoly lépések tétettek arra, az óklassikái nyelvek eddigi egyoldalú művelése mellé, a modern nyelvek és természettudományok felvétele iránt. Így idővel lomtárba kerül minden, a mi a mi korunk szellemével ellenkezik.

Harmadik kir. bizottság is neveztetett ki az elemi és középiskolák közti nagy terrenum, a középosztály nevelési állapotának megvizsgálására. Ez a bizottság lord Taunton elnöktele alatt 1864-ben fogott munkához és 1867-ben befejezte működését egy több mint húsz kötetből álló Reporttal. A rá következő törvényhozás két tárgyat ölelt fel. Egyfelől a létező közoktatási alapítványok megvizsgálását és azok hovaforrása módjának reformját; másfelől az özszes tanítók permissiv sorjegyzékbe szedését; a magán-iskolákra való felügyeletet és azok növendékeinek megvizsgálását. Az első eredmény

1869-ben az alapítványi vagy javadalmazott iskolákról szóló törvény (Endowed School Act) volt, mely az alapítványok jövő adminisztrációján kívül, minden társadalmi osztály javadalmazott iskolájába — tökéletesebb oktatás behozását czélozza. De sem Irlandra, sem Skóciára ki nem terjeszkedik, sem azokra az iskolákra, melyek az 1868-diki törvény alá esnek.

Alapítványi iskolának nem ismer el e törvény olyat, a mely kizárólag egy vagy más felekezetnek képez egyházi szolgákat; vagy egy különös professióra képesít; vagy a mely csak énekeseket képez. Mindezek nem is tarthatnak számot a parlament segélyére.

A javadalmazás áldását a leányokra is határozottan ki akarják terjeszteni, mert csak az alapos nevelés emancipálja a nőt társadalmilag.

Az alapítványi iskolákban, míg egyfelől szintén a vallásos türelmesség szellemének kell uralkodni; másfelől ezek azok, melyek a középosztály árván maradt gyermekeinek alkalmat nyújtanak arra, hogy kellő nevelés által azt a társadalmi helyzetet, melybe beleszülettek, megtartsák.

Ugy ez, mint a népk. törvény humanus módon gondoskodott arról, hogy a szegény szülék tehetséges gyermekei, a Board Schoolok útján, felsőbb intézetekbe, egyetemekre mehessenek. Ezzel be van vágva az útja annak a nagy válaszfalnak, a mi volt egyfelől a szegény alsó- és a vagyonos közép-osztály gyermekei közt, meny nyiben mindkét fél gyermeke egyformán versenyezhet a tanultság, a miveltiség nagyértékű palmájáért. E mellett, a mi méltányos, a középosztály jóval többet adózik a szegények gyermekeinek iskolázására, mint maga ez az osztály.

Azonban, bármily szent is az a czél, melyet az említett törvények az angol iskolázás elé tűztek, csak úgy fog tette válhatni, ha kellő számú és minőségű tanerők lesznek, nem csak az elemi, hanem a középiskolák számára is. A közép isk. tanulók számára kellő számú képző-intézetek (Training College) felállítását első sorban a „College of Preceptors“ választmánya sürgeti egész hévvel. Remélhető, hogy nem sokára úgy a törvényhozás, mint a mivelt közönség tette változtatja, a szebb jövőért küzdő tanítók fényes terveit.

Felméri Lajos.

J e g y z é k e

az 1876 September havában a Budapesten tartott nemzetközi östörténelmi Congressus tárlatára az erdélyi muzeum régiség-tárból felküldött tárgyaknak.

B. Vörös réz tárgyak.

1. Egy 2⁸/₁₀ kilgr. nyomó csákány, Kudu. 2. Egy hasonló, valamivel kisebb, Ugrucz. 3. Egy hasonló ismeretlen helyről. 4. Egy hasonló, Budvár. 5. Egy hasonló, keresztben álló éllel, Erdély. 6. Egy